

Ökad rättssäkerhet och snabbare verkställighet i internationella familjemål DS 2020:18 (Diarienumr. JU 220/02783/L2)

Roks, är landets enda riksorganisation som bara jobbar för och med ideella kvinno- och tjejjourer. Organisationen är partipolitiskt och religiöst obunden med drygt 100 medlemsjourer som ger stöd och skydd åt kvinnor, tjejer och barn som utsatts för mäns våld, samt åt kvinnor i lesbiska relationer. Roks uppgift är att tillvarata jourernas gemensamma intressen och stötta dem i deras viktiga arbete. Roks har även ett opinionsbildande syfte och arbetar aktivt med att informera makthavare, medier och allmänhet om den verklighet som våra jourer möter.

Sammanfattande synpunkter

ROKS instämmer i förslaget i stort och ser positivt på att förslaget har ett tydligt barnrättsperspektiv och att det stärker barns rättssäkerhet och möjlighet till delaktighet i processen.

ROKS är särskilt positiv till att det införs en möjlighet att höra barn utan vårdnadshavarens samtycke och utan närvaro av vårdnadshavare.

Med detta sagt vill ROKS utifrån sin 4 åriga erfarenhet av våldsutsatta kvinnors och barns faktiska situation lyfta vissa orosmoment.

ROKS synpunkter

Kapitel 6 - Barnets delaktighet

Det är positivt att det tydligt framgår av förslaget att barns delaktighet i processen ska stärkas genom att barn ska ges *en verklig och faktisk möjlighet att uttrycka sina åsikter* i beslut om verkställighet eller överflyttning av barn och att i de fall barnet ges möjlighet att uttrycka sina åsikter ska domstolen tillmäta barnets åsikter betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Utredningens sammantagna bedömning är dock att det inte finns anledning att föreslå några ändringar i föräldrabalkens regler om barns delaktigheter i frågor om vårdnad, boende och umgänge och detta då sådan lagstiftning redan finns.

Roks vill i anledning av detta påpeka att Roks under många år sett påtagliga brister av barns faktiska och verkliga möjlighet att uttrycka sina åsikter i processer kring dem och i synnerhet att få sina upplevelser av våld beaktade av domstol på ett för barnet rättssäkert sätt. Det finns utifrån detta en risk att förordningens krav på att ge barn en verklig och faktisk möjlighet att uttrycka sina åsikter inte kommer att kunna tillgodoses och att Sveriges åtaganden i enlighet med förordningen därmed inte kommer uppfyllas.

Idag är det exempelvis vanligt att yngre barn inte alls hörs inför interimistiska beslut om vårdnad, boende och umgänge. Vidare hörs äldre barn i familjerättsliga utredningar men utan att deras åsikter alltid tillmäts betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Många våldsutsatta barn upplever att vuxna tjänstemän varken lyssnar, förstår eller bryr sig om deras upplevelser av våld och att det inte heller spelar någon roll vad de säger då deras åsikter kring exempelvis umgänge ändå inte respekteras av myndighetspersoner. Inte sällan avfärdar och förklarar familjerätt och domstol barnets åsikter i frågor om vårdnad, boende och umgänge med ogrundade påståenden om att barnet är påverkat av den andra föräldern och/eller att barnet inte kan förstå konsekvenserna av att inte vilja träffa en våldsutövande förälder.

Att ge barn en verklig och faktisk möjlighet att uttrycka sina åsikter i fråga om vårdnad, boende och umgänge på ett för barnet tryggt och rättssäkert sätt och att sedan återge barnets berättelse utan omskrivningar är en svår uppgift som kräver såväl våldkompetens som erfarenhet av att handlägga familjerättsliga ärenden. Roks erfarenhet och egna utredningar visar att familjerätt, socialtjänst och domstol ofta saknar den kompetens kring våld, trauma och våldsutsatthet som krävs för att tillvarata våldsutsatta barns rättigheter varpå det enskilda barnets rätt till delaktighet och skydd kränks. Kompetensen behöver därför stärkas inom både kommuner och domstolar för att tillförsäkra barnet de rättigheter förordningen ger dem. Detta gäller i synnerhet barn utsatta för någon form av våld eller övergrepp. Denna kategori barn borde alltid ges rätt att samtala med personal med spetskompetens inom våldsutsatthet.

I Sverige finns det tydliga riktlinjer avseende hur exempelvis familjerätten ska utföra barnsamtal och hur dessa samtal ska beaktas inom ramen för vårdnad-, boende- och umgänges mål. Det Roks kan konstateras är dock att det ofta görs avsteg från dessa riktlinjer genom att samtalen inte utförs på korrekt sätt eller att barnets åsikt inte alltid tillmäts den betydelse som är tänkt.

Att föräldrarnas rätt till sina barn väger tyngre än barnets åsikter och upplevelse av sin situation framkommer tydligt Roks rapport 2016 "Våld och vårdnad". Denna rapport är ett resultat efter genomgång av 100 brottmålsdomar utifrån sökresultatet vårdnad. Av dessa domar hittades 34 mål i även vårdnadsdomarna hämtades in. Efter genomgång av även vårdnadsmålen gick att konstatera att de flesta i majoriteten av fallen inte skedde någon förändring i vårdnaden och detta trots fällande dom i brottmålet.

Roks vill utifrån detta understryka att det inte är tillräckligt att genom lagstiftning tillförsäkra barnet rättigheter om åtgärder inte vidtas för att i praktiken tillse att barnet faktiskt får sina rättigheter tillgodosedda.

Roks anser att förslaget kräver stora kompetenshöjande insatser kring våld, våldets konsekvenser och trauma hos kommun och domstol och detta för att kunna säkerställa barnets rättigheter och möjlighet till *verklig och faktisk* delaktighet i processer enligt förordningen. För att få en rättssäker och enhetlig handläggning i hela landet behöver kommuner och domstol också utveckla enhetligt stöd i hur handläggningen av dessa ärenden ska gå till samt säkerställa att de riktlinjer som redan finns efterföljs.

Ytterligare åtgärder som skulle stärka barnets rättigheter, rätt till information och delaktighet under processer kring dem vore att ge barnet egen partsställning genom rätt till eget juridiskt ombud. Barn har idag ingen möjlighet att själv initiera en förändring i vårdnad-, boende eller umgänge och de kan inte heller överklaga ett beslut som går dem emot. Roks anser det därför nödvändigt att Regeringen omedelbart initierar en utredning för att utreda möjligheten för barn att få eget juridiskt ombud i vårdnadsprocesser.

I detta ärende har ordförande Jenny Westerstrand beslutat. Rebecca Lagh har varit föredragande.

Stockholm den 2020-12-04

Jenny Westerstrand
Ordförande Roks